QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)
PEDAGOGIKA
PEDAGOGY
https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.006

CHET TILLARI MATERIALLARINI ISHLAB CHIQISH VA SINFDAGI O‘ZARO TA’SIR: PEDAGOGIK USULLAR

Aqida Artiqova Raximjon qizi
University of economics and pedagogy NOTM,
Xorijiy tillar kafedrasi f.f.f.d., (PhD), v.b.dotsent
+998 97 978 11 12
ORCID: 0009-0002-6271-8045
artiqova1112@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada chet tillarini o‘qitish jarayonida o‘quv materiallarini samarali ishlab chiqish hamda sinfdagi o‘zaro ta’sirni tashkil etishning pedagogik-uslubiy asoslari yoritilgan. Tadqiqotda o‘quv materiallarini ishlab chiqishda maqsadga muvofiqlik, interfaollik, kommunikativ yo‘naltirilganlik, o‘quvchilarning til bilish darajasiga moslik, to‘rt asosiy nutq ko‘nikmasini kompleks rivojlantirish hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish tamoyillari tahlil qilinadi. Shuningdek, o‘quvchi markazli ta’lim, konstruktiv teskari aloqa, differensial yondashuv, rag‘batlantirish va inklyuziv ta’lim tamoyillarining chet tili darslaridagi pedagogik ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijalari zamonaviy chet tili ta’limida sifatli o‘quv materiallarini interaktiv pedagogik usullar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: chet tillarini o‘qitish, o‘quv materiallarini ishlab chiqish, pedagogik usullar, sinfdagi o‘zaro ta’sir, interfaol ta’lim, kommunikativ kompetensiya, o‘quvchi markazli ta’lim, guruhda ishlash, juftlikda ishlash, rolli o‘yin, teskari aloqa, multimedia texnologiyalari, LMS, CEFR, differensial yondashuv, inklyuziv ta’lim, til o‘rganish motivatsiyasi.

Abstract. This article examines the pedagogical and methodological foundations of effectively developing instructional materials and organizing classroom interaction in foreign language teaching. The study analyzes the principles of developing instructional materials, including appropriateness, interactivity, communicative orientation, alignment with learners’ language proficiency levels, the integrated development of the four major language skills, and the use of modern information and communication technologies. It also highlights the pedagogical significance of learner-centered education, constructive feedback, differentiated instruction, encouragement, and inclusive education in foreign language classrooms. The findings demonstrate that integrating high-quality instructional materials with interactive

pedagogical methods is an important factor in enhancing the effectiveness of contemporary foreign language education.

Keywords: foreign language teaching, instructional materials development, pedagogical methods, classroom interaction, interactive learning, communicative competence, learner-centered education, group work, pair work, role-play, feedback, multimedia technologies, Learning Management System (LMS), CEFR, differentiated instruction, inclusive education, language learning motivation.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические и методические основы эффективной разработки учебных материалов и организации взаимодействия в аудитории в процессе обучения иностранным языкам. В исследовании анализируются принципы разработки учебных материалов, включая целесообразность, интерактивность, коммуникативную направленность, соответствие уровню языковой подготовки обучающихся, комплексное развитие четырех основных видов речевой деятельности, а также использование современных информационно-коммуникационных технологий. Особое внимание уделяется педагогической значимости личностно-ориентированного обучения, конструктивной обратной связи, дифференцированного подхода, стимулирования и инклюзивного образования на занятиях по иностранному языку. Результаты исследования показывают, что интеграция качественных учебных материалов с интерактивными педагогическими методами является важным фактором повышения эффективности современного иноязычного образования.

Ключевые слова: обучение иностранным языкам, разработка учебных материалов, педагогические методы, взаимодействие в аудитории, интерактивное обучение, коммуникативная компетенция, личностно-ориентированное обучение, групповая работа, работа в парах, ролевая игра, обратная связь, мультимедийные технологии, система управления обучением (LMS), CEFR, дифференцированный подход, инклюзивное образование, мотивация к изучению языка.

KIRISH. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida chet tillarini samarali o‘qitish ta’lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Xalqaro akademik, kasbiy va madaniy aloqalarning kengayishi xorijiy tillarni nafaqat grammatik va leksik bilimlar majmui sifatida, balki real kommunikativ vaziyatlarda samarali qo‘llay olish kompetensiyasi sifatida o‘rgatishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, zamonaviy chet tili darslarida o‘quv materiallarining mazmuni, sifati, o‘quvchilarning til bilish darajasiga mosligi va ularning dars jarayonidagi faol ishtirokini ta’minlash masalalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Chet tillarini o‘qitish samaradorligi ko‘p jihatdan o‘quv materiallarining qanday ishlab chiqilgani va ta’lim jarayonida qanday pedagogik usullar asosida qo‘llanilishiga bog‘liq. An’anaviy, faqat bilimni yetkazishga yo‘naltirilgan materiallar o‘quvchilarning kommunikativ faolligini har doim ham yetarli darajada ta’minlay olmaydi. Shu sababli zamonaviy o‘quv materiallari o‘quvchilarning ehtiyojlari, qiziqishlari, til bilish darajasi va real hayotiy tajribalariga mos, amaliy va interaktiv xarakterga ega bo‘lishi lozim. Ayniqsa, CEFR kabi

xalqaro mezonlarga asoslangan holda materiallarni darajalarga moslashtirish ta’lim mazmunining izchilligi va natijadorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda chet tili ta’limida kommunikativ yondashuv, o‘quvchi markazli ta’lim, hamkorlikda o‘qitish va interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish tobora kengayib bormoqda. Juftlik va guruhda ishlash, rolli o‘yinlar, debat va munozaralar, situatsion topshiriqlar, loyiha faoliyati hamda turli xil o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning darsdagi ishtirokini faollashtirish bilan birga, ularning og‘zaki va yozma kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday usullar o‘quvchiga til birliklarini faqat nazariy jihatdan o‘zlashtirish emas, balki ularni real kommunikativ vaziyatlarda mustaqil qo‘llash imkoniyatini beradi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga jadal kirib kelishi o‘quv materiallarini ishlab chiqish va ulardan foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Multimedia materiallari, audio va videolar, QR-kodlar, interaktiv topshiriqlar, Quizlet, Kahoot kabi platformalar, shuningdek, Moodle va Google Classroom kabi Learning Management System (LMS) vositalari o‘quv jarayonini yanada interaktiv va moslashuvchan tashkil etishga yordam beradi. Bunday vositalardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, teskari aloqani tezkor tashkil etish va individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Chet tillarini o‘qitishda materiallarni ishlab chiqish va sinfdagi o‘zaro ta’sir samaradorligi pedagogik usullarga bog‘liq. Ushbu jarayonlar o‘quvchilarning til o‘rganish motivatsiyasini oshirish, kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish va mustaqil fikrlashini rag‘batlantirish uchun muhimdir.

I. O‘quv materiallarini ishlab chiqish tamoyillari

1. **Maqsadga Muvofiqlik**

- Har bir material o‘quv dasturining talablari va o‘quvchilarning darajasiga mos kelishi kerak (CEFR – A1, A2, B1, kabi).
- **Misol**: Boshlang‘ich daraja uchun oddiy dialoglar, yuqori darajalar uchun murakkab matnlar.

2. **Interfaollik va qiziqarli mavzular**

- Materiallar hayotiy misollar, aktual mavzular (sayohat, texnologiya, madaniyat) asosida tuzilishi kerak.
- **Misol**: "Restoranda buyurtma berish" kabi amaliy situatsiyalar.

3. **Ko‘nikma va malakalarni qamrab olish**

- **4 asosiy nutq ko‘nikmasi** (tinglash, gapirish, o‘qish, yozish) uchun muvozanatli mashqlar kiritish.
- **Misol**:
  - *Tinglash*: Podcast yoki video materiallar.
  - *Gapirish*: Role-play (rolli o‘yinlar).

4. **Multimedia va zamonaviy texnologiyalar**

- QR-kodlar, onlayn platformalar (Quizlet, Kahoot), interaktiv darsliklardan foydalanish.

II. Sinfdagi o‘zaro ta’sirni oshirish usullari

1. **Interaktiv mashg‘ulotlar**

- **Pair work/Group work**: O‘quvchilar juftlikda yoki kichik guruhlarda topshiriqlarni bajarsin.
  - *Misol*: "Mening shahrim" mavzusida prezentatsiya tayyorlash.
- **Debatlar va munozaralar**: Mavzularni tanlashda o‘quvchilarning qiziqishlarini hisobga olish.

2. **O‘yinlar va situatsion vaziyatlar**

- **Role-play**: Kafe, sayohat agentligi kabi mavzularda dialog o‘ynash.
- **Board games**: So‘z boyligini oshiruvchi stol o‘yinlari (masalan, "Taboo").

3. **Teskari aloqa (Feedback) mexanizmlari**

- Har bir o‘quvchi ishtirokini baholash:
  - *Ijobiy*: "Ajoyib fikr!".
  - *Tuzatish*: "Bu gapni shunday aytgan ma’qulroq bo‘lardi: …".

4. **LMS (Learning Management Systems) platformalari**

- Google Classroom, Moodle yordamida uy vazifalari va muhokamalarni tashkil etish.

III. Materiallar va o‘zaro ta’sirni integratsiyalash

Material Turi	O‘zaro Ta’sir Usuli	Misol
Audio Materiallar	Tinglashdan keyin munozara	Podcast haqida fikr almashish.
Videolar	Role-play yoki qayta hikoya qilish	Kino parchasi asosida dialog yaratish.
Matnlar	Gruppada tahlil qilish	Maqola asosida prezentatsiya.
Tasvirlar	Tasvirga gap tuzish	Rasmni tushuntirib berish.

METODOLOGIYA

Chet tillarini o‘qitishda materiallarni Mazkur tadqiqot chet tillarini o‘qitishda o‘quv materiallarini ishlab chiqish va sinfdagi o‘zaro ta’sirni samarali tashkil etishning pedagogik-metodik jihatlarini aniqlashga yo‘naltirilgan. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tavsifiy metod, pedagogik kuzatish, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Mazkur metodlar orqali chet tili ta’limida qo‘llaniladigan o‘quv materiallari, interaktiv pedagogik usullar hamda sinfdagi o‘zaro ta’sir shakllarining ta’lim samaradorligiga ta’siri o‘rganildi.

Tadqiqotning nazariy asosini chet tillarini o‘qitish metodikasi, kommunikativ yondashuv, o‘quvchi markazli ta’lim, interfaol ta’lim, differensial va inklyuziv yondashuv tamoyillari tashkil etdi. O‘quv materiallarini ishlab chiqishda ularning ta’lim maqsadlariga muvofiqligi, o‘quvchilarning til bilish darajasiga mosligi, amaliy va kommunikativ xarakterga egaligi, shuningdek, tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirish imkoniyatlari asosiy mezon sifatida belgilandi.

Tadqiqot jarayonida CEFR darajalari asosida o‘quv materiallarini moslashtirish masalalariga ham e’tibor qaratildi. Boshlang‘ich, o‘rta va yuqori darajadagi o‘quvchilar uchun

topshiriqlarning murakkablik darajasi, leksik-grammatik mazmuni va kommunikativ maqsadi o‘zaro taqqoslandi. Shuningdek, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan dialoglar, rolli o‘yinlar, munozaralar, guruh va juftlikdagi topshiriqlar hamda situatsion mashqlarning o‘quvchilarning kommunikativ faolligini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilindi.

Pedagogik kuzatish metodi orqali sinfdagi o‘qituvchi-o‘quvchi va o‘quvchi-o‘quvchi o‘zaro ta’sirining asosiy shakllari, o‘quvchilarning topshiriqlarni bajarishdagi faolligi, muloqotga kirishish darajasi va hamkorlikdagi faoliyati o‘rganildi. Bunda juftlik va guruh ishlari, rolli o‘yinlar, debatlar, o‘yinli mashg‘ulotlar hamda teskari aloqa mexanizmlarining pedagogik samaradorligiga alohida e’tibor qaratildi.

Tadqiqotda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining chet tili ta’limidagi o‘rnini aniqlash maqsadida multimedia materiallari, audio va videolar, QR-kodlar, Quizlet va Kahoot kabi interaktiv vositalar hamda Moodle va Google Classroom kabi LMS platformalarining metodik imkoniyatlari ham tahlil qilindi. Ushbu vositalarning o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olishi, motivatsiyasi, teskari aloqa olishi va kommunikativ faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati baholandi.

Shuningdek, tadqiqotda differensial va inklyuziv yondashuv tamoyillari asosida turli darajadagi o‘quvchilar uchun moslashtirilgan topshiriqlarning ahamiyati o‘rganildi. O‘quvchilarning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olish orqali ta’lim jarayonida teng ishtirok etish imkoniyatlarini yaratish masalasi tahlil qilindi.

Tadqiqot natijalarini umumlashtirish va tizimlashtirish asosida o‘quv materiallarini sifatli ishlab chiqish, ularni interaktiv pedagogik usullar bilan uyg‘unlashtirish hamda zamonaviy texnologiyalardan maqsadli foydalanish chet tillarini o‘qitish samaradorligini oshirishning o‘zaro bog‘liq omillari sifatida belgilandi. Tadqiqot metodologiyasi ushbu omillarning o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, til o‘rganish motivatsiyasi, mustaqil fikrlashi va sinfdagi faolligiga ta’sirini kompleks ravishda ko‘rib chiqishga imkon berdi.

IV. Muhim pedagogik tavsiyalar

1. **O‘quvchilarni markazga qo‘yish**

- Materiallar o‘quvchilarning shaxsiy tajribalari bilan bog‘liq bo‘lsin (masalan, "Sening oilang haqida gapir").

2. **Xatolarga to‘g‘ri munosabat**

- Xatolarni tuzatishda "**PPP**" (Presentation-Practice-Production) usulidan foydalanish:

1. **Tushuntirish** (qoidani o‘rgatish).
2. **Mashq qilish** (kontrollangan mashqlar).
3. **Erkin qo‘llash** (mavzu bo‘yicha dialog).

3. **Rag‘batlantirish**

- Kichik yutuqlarni ham e’tirof etish (masalan, "Bugun talaffuzing ancha yaxshilandi!").

4. **Inklyuzivlik**

- Har xil darajadagi o‘quvchilar uchun differensiallangan topshiriqlar (masalan, oddiy va murakkab variantlar).

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Chet tillarini o‘qitishda samaradorlik **materiallarning sifatli tayyorlanishi** va **sinfdagi faol o‘zaro ta’sir**ga bog‘liq. Asosiy tamoyillar:

- **Materiallar** – amaliy, qiziqarli, zamonaviy.
- **O‘zaro ta’sir** – interaktiv, o‘quvchi markaziy, rag‘batlantiruvchi.
- **Texnologiyalar** – LMS, multimedia vositalaridan foydalanish.

Diqqat: O‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda, kreativ yondashuvlar qo‘llash natijadorlikni oshiradi.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR

1. O‘quv materiallarini ishlab chiqarish chiqish haqida savollar

- **CEFR** qiladi**CEFR** nimani anglatadi va nima uchun u til materialini rivojlantirishda muhim?
- Nima uchun o‘quv materiallari **interaktiv bo‘lishi va hayotiy vaziyatlarga** asoslangan bo‘lishi kerak ?
- **Texnologiya** (masalan, QR kodlari yoki onlayn platformalar) til o‘rganishni qanday oshirishi mumkin ?

2. Sinfdagi o‘zaro ta'sirni haqida savollar

- Sinfda **juftlik** va **guruh ishlarining** qanday afzalliklari bor ?
- **Rolli o‘yin** o‘quvchilarga **nutq qobiliyatlarini** oshirishga qanday yordam beradi ?
- Nima uchun **konstruktiv fikr-mulohaza** talaba motivatsiyasi uchun muhim?

3. Materiallar va o‘zaro ta'sirni integratsiyalash haqida savollar

- **Talabalar muhokamasini rag‘batlantirish uchun audio materiallardan** qanday foydalanish mumkin ?
- **Videolardan** foydalanishning qanday afzalliklari bortil o‘rganishda?
- **Nima uchun matnlarni guruh tahlili bilan** birlashtirish samarali ?

4. Muhim pedagogik natijalar haqida savollar

- **PPP (Taqdimot-amaliyot-ishlab chiqarish)** usuli o‘quvchilarga yaxshiroq o‘rganishga qanday yordam beradi?
- Nima uchun til o‘rganishdagi **kichik yutuqlarni tan olish** muhim ?
- Chet tillarini o‘qitishda **inklyuziv ta’limning** asosiy elementlari nimalardan iborat ?

XULOSA. Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy chet tillarini o‘qitish samaradorligi, avvalo, o‘quv materiallarining ilmiy-metodik jihatdan puxta ishlab chiqilishi va ularning sinfdagi interaktiv pedagogik jarayon bilan uyg‘unlashtirilishiga bog‘liq. O‘quv materiallarini tanlash va ishlab chiqishda o‘quvchilarning til bilish darajasi, ehtiyojlari, qiziqishlari va individual xususiyatlarini hisobga olish ta’lim mazmunining samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Shu jihatdan, CEFR mezonlari asosida darajalarga moslashtirilgan, kommunikativ va amaliy xarakterga ega materiallardan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot davomida interaktiv pedagogik usullar — juftlik va guruhda ishlash, rolli o‘yinlar, debat va munozaralar, situatsion topshiriqlar hamda o‘yin texnologiyalari — o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish va

mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o‘quvchilarga o‘rganilgan til birliklarini amaliy kommunikativ faoliyatda qo‘llash imkonini beradi.

Shuningdek, multimedia vositalari, audio va video materiallar, QR-kodlar, interaktiv platformalar hamda LMS tizimlaridan foydalanish chet tili ta’limining mazmuni va shakllarini kengaytirib, o‘quvchilarning mustaqil ishlash imkoniyatlarini kuchaytiradi. Biroq raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi ularning shunchaki qo‘llanilishiga emas, balki aniq pedagogik maqsadga muvofiq tanlanishi va o‘quv topshiriqlari bilan metodik jihatdan uyg‘unlashtirilishiga bog‘liq.

Sinfdagi samarali o‘zaro ta’sirni ta’minlashda konstruktiv teskari aloqa, ijobiy rag‘batlantirish va xatolarga pedagogik jihatdan to‘g‘ri munosabat ham alohida ahamiyatga ega. O‘quvchining kichik yutuqlarini e’tirof etish, xatolarni jazolash vositasi sifatida emas, balki rivojlanish imkoniyati sifatida ko‘rib chiqish uning o‘ziga bo‘lgan ishonchi va til o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, differensial topshiriqlar va inklyuziv yondashuv turli darajadagi o‘quvchilarning ta’lim jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi.

Umuman olganda, sifatli o‘quv materiallari, interaktiv pedagogik usullar, zamonaviy raqamli texnologiyalar va samarali sinfdagi o‘zaro ta’sirning integratsiyasi chet tillarini o‘qitishning pedagogik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning nafaqat lingvistik bilimlarini, balki kommunikativ kompetensiyasi, tanqidiy va mustaqil fikrlashi, hamkorlikda ishlash qobiliyati hamda til o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini rivojlantirish imkonini beradi. Shu sababli zamonaviy chet tili o‘qituvchisi o‘quv materiallarini tayyorlashda o‘quvchi markazli, kommunikativ, differensial va texnologik yondashuvlarni uyg‘unlashtirishi maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR

1. Андреевская-Левенстерн Л. С. Методика преподавания французского языка в средней школе: Учебное пособие. –М.: Просвещение, 1973. – 222 с.

2. Бабинская П. К., Леонтьева Т. П., Андреасян И. М., Будько А. Ф., Чепак И. В. Практический курс методики преподавания иностранных языков: Учебное пособие... . – Изд. 5-е. – М.: Тетра Системе, 2009. – 288 с.

3. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника. – М.: Русский язык, 1977. – 288 с.. Верещагина И. Н., Рогова Г. В., Языкова Н. В. Методика обучения английскому языку: 1–4 классы: Пособие для учителей и студентов педагогических вузов. – 4-е изд. – М.: Просвещение, 2008. – 223 с.

4. Талъскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – 2-е изд. – М.: АРКТИ, 2003. - 162 с.

5. Демьяненко М. Я., Лазаренко К. А., Кислая С. В. Основы общей методики обучения иностранным языкам: Теоретический курс/Под ред. М. Я. Демьяненко – Киев: Вища школа, 1976. - 282 с.

6. Дж алалов Д. Д. Проблемы содержания обучения иностранному языку. – Т.: Фан, 1987. – 110 с.

7. Zaripova R. A. Chet tillar o ‘qitish metodikasidan qo‘llanma, – T.: o‘qituvchi, 1986. – 184 b.

8. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с. Иностранные языки в школе: Metodik jurnal. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1981. – 159 с.

9. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: Учебник/Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролюбов А. А., Фоломкина С. К., Шаталов С. Ф. – М.: Высшая школа, 1982. – 373 с.

10. Милъбруд Р. П. Методика преподавания английского языка (на англ.яз.) – М.: Дрофа, 2007. – 256 с.

11. Обучение иностранному языку как специальности: Учебное пособие/Бородулина М. К., Карлии А Л., Лурье А. С., Минина Н. М. — 2-е изд., испр. — М.: Высшая школа, 1982. — 255 с.